

Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТҰРАҚТЫ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ МОДЕЛІН ҚҰРУ
ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАРЖЫ ЖҮЙЕСІ

ФИНАНСОВАЯ СИСТЕМА В УСЛОВИЯХ
СОЗДАНИЯ МОДЕЛИ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА

THE FINANCIAL SYSTEM IN
THE CONTEXT OF CREATING A MODEL
OF SUSTAINABLE ECONOMIC
DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN

АСТАНА
ASTANA
2024

*Посвящается юбилею - 80-летию
Искаковой Загиры Дуйсембаевны*

***ИСКАКОВА ЗАГИРА ДУЙСЕМБАЕВНА
ISKAKOVA ZAGIRA DUYSEMBAYEVNA***

***ЭКОНОМИКА ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ ДОКТОРЫ, ПРОФЕССОР
ДОКТОР ЭКОНОМИЧЕСКИХ НАУК, ПРОФЕССОР
DOCTOR OF ECONOMIC SCIENCES, PROFESSOR***

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА
THE MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY**

**«ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТҰРАҚТЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ МОДЕЛІН ҚҰРУ
ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАРЖЫ ЖҮЙЕСІ»**

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының

МАТЕРИАЛДАРДЫҢ ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

Международной научно-практической конференции

**«ФИНАНСОВАЯ СИСТЕМА В УСЛОВИЯХ СОЗДАНИЯ МОДЕЛИ УСТОЙЧИ-
ВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА»**

COLLECTION OF REPORTS

of the International scientific and practical conference

**«THE FINANCIAL SYSTEM IN THE CONTEXT OF CREATING A MODEL
OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN»**

**АСТАНА, 2024
ASTANA, 2024**

УДК 336 (574)
ББК 65.261 (5Каз)
Қ 18

Редакциялық алқа:

Мақыш С.Б. - Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Басқарма мүшесі – академиялық мәселелер жөніндегі проректоры

Жағыпарова А.О. - Экономика факультетінің деканы

Ажмухамедова А.А. - Экономика факультеті деканының ғылыми жұмыстар жөніндегі орынбасары

Мажитов Д.М. - «Қаржы» кафедрасының профессоры

Бұлақбай Ж.М. - «Қаржы» кафедрасының меңгерушісі

Майдырова А.Б. - «Экономика және кәсіпкерлік» кафедрасының меңгерушісі

Сембиева Л.М. - «Мемлекеттік аудит» кафедрасының меңгерушісі

Аманова Г.Д. - «Есеп және талдау» кафедрасының меңгерушісі

Мухияева Д.М. - «Менеджмент» кафедрасының меңгерушісі

Искаков Б.М. - «Тұран-Астана» университетінің «Іскерлік басқару» кафедрасының профессоры

Қ 18 «ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТҰРАҚТЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ МОДЕЛІН ҚҰРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАРЖЫ ЖҮЙЕСІ» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы= Международная научно-практическая конференция «ФИНАНСОВАЯ СИСТЕМА В УСЛОВИЯХ СОЗДАНИЯ МОДЕЛИ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА»= International scientific and practical conference «THE FINANCIAL SYSTEM IN THE CONTEXT OF CREATING A MODEL OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN» – Астана: ИП «Булатов А.Ж.» – 572 б.(с.) - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-934-0

«ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТҰРАҚТЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ МОДЕЛІН ҚҰРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАРЖЫ ЖҮЙЕСІ» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдарының жинағында жас ғалымдар, докторанттар, магистранттар мен студенттер жүргізген өзекті және проблемалық мәселелерді қамтитын авторлық зерттеулері берілген. Басылым студенттерге, магистранттарға, докторанттарға, сонымен қатар қазіргі ғылымның өзекті мәселелерімен айналысатын оқырман қауымға арналған.

В сборнике материалов международной научно-практической конференции, на тему «ФИНАНСОВАЯ СИСТЕМА В УСЛОВИЯХ СОЗДАНИЯ МОДЕЛИ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА» представлены результаты авторских исследований по актуальным и проблемным вопросам, проведенных молодыми учеными, докторантами, магистрантами и студентами. Издание предназначено для студентов, магистрантов, докторантов, а также для широкого круга читателей, занимающихся актуальными проблемами современной науки.

The collection of materials of the international scientific and practical conference on the topic «THE FINANCIAL SYSTEM IN THE CONTEXT OF CREATING A MODEL OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN» presents the results of original research on topical and problematic issues conducted by young scientists, doctoral students, master degree students and undergraduates. The publication is intended for undergraduates, master and doctoral students, as well as for a wide range of readers studying current problems of modern science.

УДК 336 (574)
ББК 65.261 (5Каз)

ISBN 978-601-337-934-0

© Л.Н. Гумилев атындағы ұлттық университеті, 2024
© Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, 2024
© L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2024

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ИНВЕСТИЦИЯЛАРДЫ ҚАРЖЫЛАНДЫРУДАҒЫ ҚАРЖЫ ДАМУ ИНСТИТУТТАРЫНЫҢ ҚЫЗМЕТІ

Аубакирова М.Б.

Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ-нің 2 курс докторанты,
Астана қ., Қазақстан Республикасы
e-mail: a_maxabbat@mail.ru

Мақыш С.Б.

э.ғ.д, профессор,
Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ
Астана қ., Қазақстан Республикасы
e-mail: makysh.sb@yandex.ru

Аңдатпа. Қаржы даму институттарын құрудың қажеттілігі мен орындылығы туралы пайымдау Қазақстан экономикасын дамытудың ағымдағы кезеңі үшін анағұрлым дұрыс болып көрінеді. Қазіргі серпінді, тез өзгеретін әлемде Қазақстан институционалдық ортаның біртіндеп "табиғи" жақсаруы жалпы белгісіздік пен тәуекелдердің төмендеуіне, демек, бизнесті жүргізу шығындарының төмендеуіне әкелетінін күте алмайды: бұл қазақстандық экономиканың дамуының саналы түрде баяулауын және оның жоспарланған артта қалуы бәсекелестерден артта қалуын білдіреді.

Жақында қаржы даму институттары посткеңестік кеңістік елдерінің аумағында таралды. Қазақстанда қаржы даму институттары алғаш рет екі мыңыншы жылдардың басында индустриялық-инновациялық даму және технологиялық прогресс есебінен сапалы және ұзақ мерзімді өсуді іске асыру құралы ретінде пайда болды.

Қазақстан экономикасын жаңғыртудың және оның индустриялық-инновациялық дамуының маңызды міндеттерінің бірі нысаналы инвестициялық және ғылыми-техникалық бағдарламалар мен жобаларды іске асыру, қаржы ресурстарының едәуір көлемін талап ететін инвестициялық қызметті реттеу және ынталандыру болып табылады. Мемлекеттік даму институттары индустриялық-инновациялық саясатты мемлекеттік басқаруды жетілдіру және Қазақстан экономикасын жаңғырту мен әртараптандыру процесін қаржыландыру үшін құрылды.

Кілт сөздер: қаржы даму институттары, қаржы даму институттарының қызметі, инвестициялық қаржыландыру, инвестициялық жобалар, ұлттық даму институттары, "Қазақстанның Даму Банкі" АҚ.

Аннотация. Взгляд на необходимость и целесообразность финансовых институтов развития представляется наиболее правильным для современного этапа развития экономики Казахстана. В современном динамичном, быстро меняющемся мире Казахстан не может дожидаться, пока постепенное "естественное" улучшение институциональной среды приведет к снижению общей неопределенности и рисков и, таким образом, к снижению затрат на ведение бизнеса: это означает сознательное замедление развития казахстанской экономики и ее запланированное отставание от конкурентов.

Финансовые институты развития относительно недавно распространились на территории стран постсоветского пространства. В Казахстане финансовые институты развития впервые появились в начале двухтысячных годов как инструмент реализации качественного и долгосрочного роста через индустриально-инновационное развитие и технологический прогресс.

Одной из важнейших задач модернизации экономики Казахстана и ее индустриально-инновационного развития является реализация целевых инвестиционных и научно-технических программ и проектов, регулирование и стимулирование инвестиционной активности, что требует значительного объема финансовых ресурсов. Для совершенствования государственного управления индустриально-инновационной политикой и финансирования процесса модернизации и диверсификации экономики Казахстана созданы государственные институты развития.

Ключевые слова: финансовые институты развития, деятельность финансовых институтов развития, инвестиционное финансирование, инвестиционные проекты, Национальные институты развития, АО "Банк Развития Казахстана".

Annotation. The view on the necessity and expediency of financial development institutions seems to be the most correct for the current stage of development of the economy of Kazakhstan. In today's dynamic, rapidly changing world, Kazakhstan cannot wait until the gradual "natural" improvement of the institutional environment will lead to a reduction in general uncertainty and risks and, thus, to a reduction in the costs of doing business: this means a deliberate slowdown in the development of the Kazakh economy and its planned lag behind competitors.

Financial development institutions have relatively recently spread to the territories of the post-Soviet countries. In Kazakhstan, financial development institutions first appeared in the early 2000s as a tool for implementing high-quality and long-term growth through industrial and innovative development and technological progress.

One of the most important tasks of modernization of the economy of Kazakhstan and its industrial and innovative development is the implementation of targeted investment and scientific and technical programs and projects, regulation and stimulation of investment activity, which requires a significant amount of financial resources. In order to improve the state management of industrial and innovation policy and finance the process of modernization and diversification of the economy of Kazakhstan, state development institutions have been created.

Key words: financial development institutions, activities of financial development institutions, investment financing, investment projects, National Development Institutions, Development Bank of Kazakhstan JSC.

Қазіргі уақытта экономикалық даму жобаларының көпшілігі мемлекеттік қаражат есебінен қаржыландырылады, бұл ретте жеке және шетелдік инвестицияларды тарту қажет. Қазақстан Республикасының Президенті бұл міндетті барлық ұлттық даму институттарының алдына қояды.

Қазақстан Республикасында қаржылық даму институттары мемлекет қатысатын мамандандырылған қаржы ұйымдары болып табылады, оларға экономикалық өсуге, экономиканы әртараптандыруға және жаңғыртуға және әлеуметтік міндеттерді шешуге ықпал ететін қоғамдық маңызы бар жобаларды ұзақ мерзімді қаржыландыруды қолдау жөніндегі ерекше функциялар жүктеледі.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында инвестициялық қызметті мемлекеттік қолдау мақсатында инновациялық циклдің әрбір сатысында инновациялық жобаларды іске асыруға жәрдемдесуге мүмкіндік беретін және Қазақстан экономикасын жаңғыртудың негізгі локомотивтерінің бірі ретінде қаралатын даму институттарының жүйесі құрылды [1].

Қазақстанның қаржылық даму институттарының негізгі қызметі – инвестициялық ресурстарды әртүрлі себептермен инвестициялау үшін тартымсыз, сондықтан жаңа жоғары технологиялық бәсекеге қабілетті өндірістер мен тауарлардың көзіне айнала алмайтын экономика секторларына қайта бөлу.

Қазақстанда ұлттық даму институттарын құру кезінде әлемдік тәжірибе пайдаланылды. Атап айтқанда, Сингапурдың ұлттық даму институты Темасек, сондай – ақ Англияның Holding Executive мысалында белсенді акционер типі бойынша екі ірі ұлттық агенттік - "Самұрық" басқарушы холдингі және "Қазына" орнықты даму қоры құрылды. Уақыт өте келе бұл екі ірі оператор бірыңғай ұлттық институтқа – "Самұрық - Қазына" ұлттық әл-ауқат қоры" АҚ-ға біріктірілді [2].

Қазақстанда жаңғырту процесін қаржыландыруға және басқаруға қатысатын бірқатар қаржы құрылымдары жұмыс істейді, бұл инвестицияларды қаржыландыруды, инфрақұрылымдық жобаларға және инновациялар үшін ресурстарға тартуды қамтиды. Бұл саладағы ең маңызды институттаының бірі - «Қазақстанның даму банкі» АҚ. Осы қаржы даму институтының қызметін толығырақ қарастырайық.

«Қазақстанның даму банкі» АҚ жеке секторға және мемлекеттік ұйымдарға төмен пайызбен орта мерзімді және ұзақ мерзімді кредиттер беру арқылы қаржылық қолдау көрсетеді. Банк инфрақұрылымдық жобаларға және өнеркәсіптік кәсіпорындарды кредиттеуге назар аударады және Самұрық-Қазына меншігі болып табылады. «Қазақстанның даму банкі» АҚ 2001 жылғы 18 мамырда ҚР Үкіметінің №659 қаулысымен құрылды. "Қазақстанның Даму Банкі" АҚ миссиясы Екінші деңгейдегі банктер қамтамасыз етпейтін инвестициялық қажеттіліктерді коммерциялық негізде ел экономикасының бәсекеге қабілетті шикізаттық емес секторын кредиттік ресурстарда жедел дамытудың қанағаттандыру жолымен Қазақстан Республикасының тұрақты ұзақ мерзімді экономикалық өсуіне қол жеткізуге жәрдемдесу болып табылады [3].

Банктің негізгі міндеті – төмен пайыздық мөлшерлемелермен ұзақ мерзімді және орта

мерзімді кредиттер бере отырып, жеке сектор мен мемлекеттің бастамаларына қаржылық қолдау көрсету. Оларға экспорттық несиелер және басқа несиелік құрылымдардан алынған несиелер мен несиелер бойынша кепілдік міндеттемелерін беру кіреді [4].

«Қазақстанның даму банкі» АҚ инвестициялық жобаларды қаржыландыру қызметіне тоқталатын болсақ, «Қазақстанның даму банкі» АҚ қатысуымен іске асырылған инвестициялық жобалардың пайдалануға берілген қуаттылықтарын ашып қарастырған жөн.

«Қазақстанның даму банкі» АҚ құрылған сәттен бастап 2023 жылғы 1 шілдедегі жағдай бойынша қаржыландыруға 174 инвестициялық жобалар және 120 экспорттық операциялар мақұлданды. Жобалардың жалпы құны – 11,3 трлн.теңгені, ал «Қазақстанның даму банкі» АҚ қаржыландырған қарыздардың жалпы сомасы – 5,7 трлн.теңгені құрайды.

«Қазақстанның даму банкі» АҚ жұмыс жасау барысында оның көмегімен 135 инвестициялық жоба пайдалануға енгізді. Нәтижесінде Қазақстанда 33 192 жұмыс орны пайда болды.

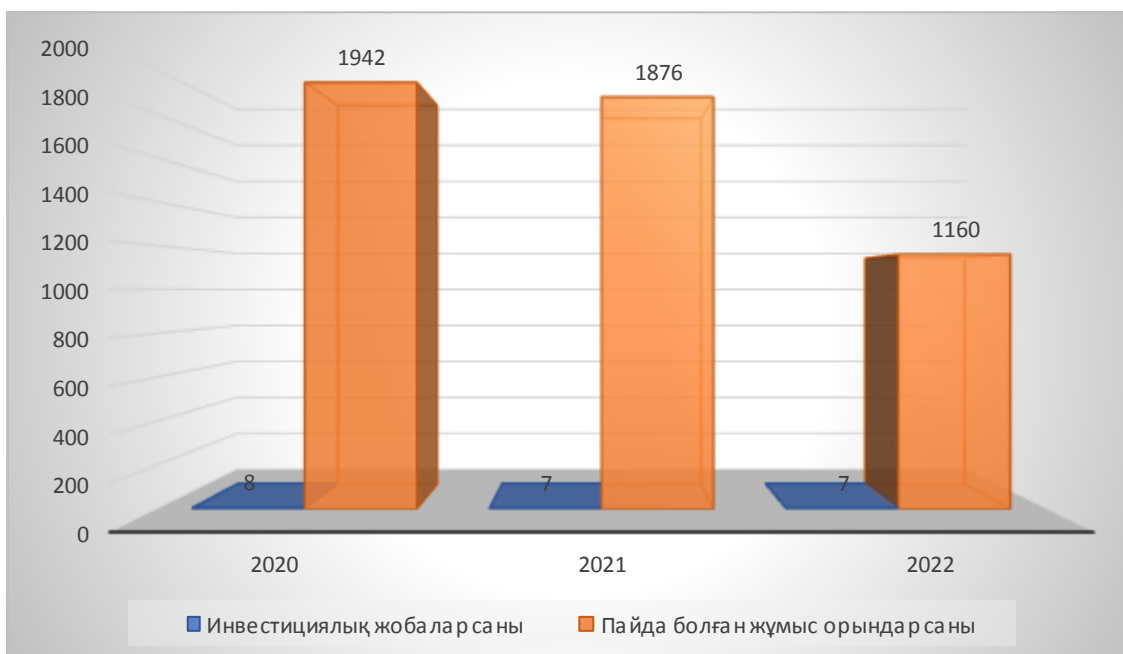
1 кесте. «Қазақстанның даму банкі» АҚ құрылған сәттен бастап 2022 жылға дейінгі жағдай бойынша пайдалынуға енгізілген инвестициялық жобалардың орналасуы.

№	Қазақстандағы орналасқан өңірі	Инвестициялық жобалардың саны
1	Астана қаласы	13
2	Шығыс Қазақстан облысы (Абай облысы кіреді)	13
3	Шымкент қаласы	12
4	Аймақаралық жобалар	12
5	Маңғыстау облысы	9
6	Ақтөбе облысы	9
7	Алматы облысы	9
8	Алматы қаласы	8
9	Павлодар облысы	8
10	Ақмола облысы	8
11	Атырау облысы	7
12	Қарағанды облысы	7
13	Жамбыл облысы	5
14	Қостанай облысы	6
15	Түркістан облысы	3
16	Батыс Қазақстан облысы	3
17	Қызылорда облысы	2
18	Солтүстік Қазақстан облысы	1
	Барлығы	135

Ескертпе: Авторлар дереккөз негізінде құрастырған [5].

1 кестеде бейнеленген көрсеткіштерге орай келесі қорытындылар жасауға болады: «Қазақстанның даму банкі» АҚ құрылған сәттен бастап 2022 жылға дейінгі жағдай бойынша пайдалынуға енгізілген ең көп инвестициялық жобалар Астана қаласында (13 инвестициялық жоба), Шымкент қаласында (12 инвестициялық жоба), Шығыс Қазақстан облысында (12 инвестициялық жоба) орналасқан және де Аймақаралық жобалардың саны да 12 құрайды. Керісінше, ең аз пайдалынуға енгізілген инвестициялық жобалар Қызылорда облысы (2 инвестициялық жоба) мен Солтүстік Қазақстан облысында (1 инвестициялық жоба) орналасқан.

1- суретте біз 2020-2022 жылдар арлығында «Қазақстанның даму банкі» АҚ қатысуымен іске асырылған пайдалануға берілген инвестициялық жобалардың саны мен пайда болған жаңа жұмыс орындарының санын көре аламыз. Айта кететін жайт: анық түрде жыл сайынға түсім көрінімі, яғни 2020 жылмен салыстырғанда, ептеп 2021 және 2022 жылдардың көрсеткіштері ептеп төмендеуде. Алайда, пайдалануға берілген инвестициялық жобалардың саны 2021 жылы (7 инвестициялық жоба) және 2022 жылы (7 инвестициялық жоба) бірдей, бірақ пайда болған жаңа жұмыс орындарының саны әр-түрлі, 2021 жылы 2022 жылға қарағанда 716 жұмыс орнына көбірек.

1- сурет. «Қазақстанның даму банкі» АҚ қатысуымен іске асырылған пайдалануға берілген инвестициялық жобалар

Ескертпе: Авторлар дереккөз негізінде құрастырған [5].

Қолданыстағы қазақстандық қаржылық даму институттары ұйымдық-құқықтық нысандары бойынша, қолда бар қаржы ресурстарының ауқымы бойынша, қолдау көрсетілетін жобалардың сипаты бойынша және көрсетілетін қолдау нысандары бойынша өте алуан түрлі. Жоғарыда аталған құрылымдар қызметінің мақсаты тек пайда ғана емес, сонымен бірге ел экономикасындағы оң өзгерістерге қол жеткізу болып табылады.

Қорытындылай келе, Қазақстандағы қаржылық даму институттары бүгінгі күні осындай ірі инвестициялық жобаларды қаржыландыруда үлкен рөл атқарып отырғандығын көруге болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қаржылық есептер / Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Ұлттық инвестициялық корпорациясы. - Қол жеткізу режимі:) <https://www.nicnbk.kz/about#corporation> (өтініш беру күні 01.12.2023).].
2. Есептер мен жоспарлар / "Самұрық-Қазына" ұлттық әл-ауқат қоры. - Қол жеткізу режимі: <https://www.sk.kz/about-fund/otchety-i-planu/> (өтініш берген күні: 01.12.2023).
3. Қазақстан Республикасы *Үкіметінің* 2016 жылғы «03» қарашадағы № 659 қаулысы
4. «Қазақстанның даму банкі» АҚ 2020-2022 жылдық есептіліктері.
5. «Қазақстанның даму банкі» АҚ ресми сайты // www.kdv.kz

УДК (336.713)

ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ РЕСУРСОВ КОММЕРЧЕСКИМИ БАНКАМИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ ФИНАНСОВЫХ РИСКОВ

Гусманова Ж.А.

к.э.н., доцент, Карагандинский университет Казпотребсоюза
г. Караганда, Республика Казахстан
E-mail: Gusmanova78@mail.ru

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы формирования банковских ресурсов. Изучается процесс формирования ресурсов коммерческими банками в современных условиях. Также проводится анализа современного состояния банковских ресурсов на примере Республики Казахстан. Дается оценка состава и структуры банковских обязательств в разрезе и в